

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI: 14

ERZURUM - 1999

İBN BEVVÂB'IN KASİDE-İ RÂİYYE TERCÜMESİ

Yrd.Doç.Dr. Abdulkadir YILMAZ*

İbn Bevvâb: Künyesi Ebü'l-Hasan olan İbn Bevvâb, Bağdat'lı olup asıl adı Ali b. Hilâl b. Abdulaziz'dir. Babası Büveyhiler zamanında (320-457/932-1062) sarayda kapıcılık görevi yaptığından "İbn Bevvâb" lakabıyla şöhret bulmuştur. Büyük bir hattat olup aynı zamanda kâtip ve şâir bir kişiliğe sahipti. Yazıyı İbn Mukle (ö.328/940)'nin talebeleri olan Muhammed b. Esed (ö.410/1019) ve Muhammed Essimsâni (ö.434/1042) den öğrenmiştir. Daha sonra İbn Mukle'nin yazılarını toplayarak incelemiş, kısa zamanda yazısını güzelleştirmiş ve nihayet haklı olarak şöhret bulmuştur. 64 nüsha Kur'an-ı Kerim yazdığı rivayet edilmektedir.

Ayrıca iyi bir hâfız, fakih, vâiz ve rüya tabircisi olan İbn Bevvâb, el-Kâdir Billah zamanında (381-423/991-1032) 423/1032 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiş ve Ahmed b. Hambel'in yanına defn olunmuştur¹.

KASİDE-İ RÂİYYE TERCÜMESİ

Kasîde-i Râiyye, ürcüze² ve kasîde³ uslubunda yazılan bir risale olup; hat'la alakalı olarak günümüze kadar gelen ilk

---

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk Süsleme ve Hat Sanatı Bilim Dalı Başkanı.

¹ Hayatı hakkında geniş bilgi için bk. Yâkût el-Hamevi, Mu'cemu'l-Üdeba nşr. Ferid Rifâi, Kahire-1936, XV, 120-134; İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed, Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâü Ebnâ'z-Zamân, Kahire-1948, III, 342; ez-Zebidi, Muhammed Murtaza, Hikmetü'l-İsrâk ilâ Küttâbi'l-Âfâk nşr. Muhammed Talha Bilal, Kahire-1990, s. 86; el-Kalkaşendi, Ahmed b. Ali, Suphu'l-A'sâ fi Sinâ'ti'l-Inşâ' nşr. M.Hüseyin Şemsüddin, Beyrut-1987, III, 19; ez-Zirikli, Hayrettin, el-A'lâm Kâmusü Terâcim, Beyrut-1969, V, 183; Kehhâle, Ömer Rıza, Mu'cemu'l-Müellifin, Dımaşk-1961, VII, 258; Mustakimzâde, Süleyman Sa'düddin, Tuhe-i Hattâtin, İstanbul-1928, s. 331; Habîb Efendi, Hat ve Hattâtân, İstanbul-1305, s. 44; Afif el-Behnesi, Mu'cemü Mustalahâti'l-Hattî'l-Arabî ve'l-Hattâtin, Beyrut-1995 s. 3 ;Süheyl Unver,el-Hattü'l-Bağdâdi Ali b. Hilâl el-Meshûr bi'bni'l-Bewvâb,Bağdat-1377

² Bütün mısraları aynı kafiyeye ile biten veya her beyti kendi arasında kafiyeli olan şiir nevi.

³ Yedi veya daha çok beyitten meydana gelen şiir.

kasîde sayılmaktadır⁴. İbn Bevvâb'ın bu risalesinin; "Risâle fi İlmî'l-Kalem ve'l-Hibr ve'l-Kitâbe ve'l-Varak" ve "el-Kasîdetü fi Âdâbi'l-Hat" gibi isimlerle de şerhleri yapılmıştır⁵. kasîdedeki kâfiyelerin "ra" harfiyle bitmesinden ötürü "Kasîde-i Raiyye" denilmiş olsa gerektir. Bu kasîde aruz vezinlerinden "el-Bahrü'l-Kâmil"⁶ kalıbında yazılmıştır⁷.

Sonraları ürcüze ve kasîde nevinde hatla ilgili birçok manzum eserler de yazılmıştır. Bunların en meşhurları; İbn Vahîd'in "Kasîde-i Nûniyye" si, Zeynüddîn Şa'bân b. Muhammed el-Âsârî (ö.828/1425)'nin "el-İnayetü'r-Rabbâniyye fi't-Tarîkati's-Şa'bâniyye" si ve Muhammed b. Hasan es-Sencarî'nin "Bidâ'atü'l-Mücevid fi 'İlmî'l-Hat ve Usûlih" idir⁸.

Tercümesini yaptığımız bu kasîde bazı kaynaklarda 22 beyit,⁹ bazı kaynaklarda 23 beyit¹⁰ bazı kaynaklarda da 27 beyit¹¹ olarak geçmektedir. Ancak Mustakimzâde Kasîde'nin ilk beytini vererek 28 beyit¹² olduğunu söylemektedir ki, ulaşabildiğimiz kaynaklarda buna rastlanamamıştır Biz de hem şerh edilmiş olması hem de diğerlerini de ihtiva etmiş olması bakımından 27 beyit olanını tercih ederek tercümesini yaptık.

Tercüme

1- Ey yazısının güzel olmasını -hattat olmayı- isteyen!

⁴ Bk. Abdulkadir es-Saydâvî, Ve'ddâhetü'l-Usûl fi'l-Hat nşr. Hilâl Nâcî, el-Mevrid, sayı, IV (1986), XV, 159

⁵ Bk. İbn Busays, Burhânüddîn b. Ömer ve İbn Vahîd, Şerefüddîn, Şerhu'l-Manzûmeti'l-Müstetâbe fi İlmî'l-Kitâbe nşr. Hilâl Nâcî, el-Mevrid, sayı, IV, (1986), XV, 259

⁶ Mütэфâilün/Mütэфâilün/Mütэфâilü

⁷ Bk. İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed, Mukaddime, Beyrut-1988, s. 529(1. Dipnot)

⁸ Geniş bilgi için bk. Abdulkadir es-Saydâvî, a.g.e., s. 159.

⁹ Bk. İbn Haldûn, a.g.e., s. 530; Habîb a.g.e., s. 44.

¹⁰ Bk. Afîf el-Behnesî, a.g.e., s. 61.

¹¹ Bk. İbn Busays ve İbn Vahîd, a.g.e., s. 259

¹² Mustakimzâde, a.g.e., s. 332.

2- Eyer yazı yazmada gerçekten kararlı isen, kolaylık vermesi için Mevlâna yönel ve O'ndan yardım iste,

3- Güzel yazabilmen için sert ve düzgün kalemleri hazırla,

4-Açmak için seçtiğin kalem ,ne uzun ne kısa ne kalın ne de ince olmasın. Orta bir boy ve normal bir kalınlıkta olsun.

5- Kalemin iki ucunada bak; hangi taraf ince ve dar ise o tarafı aç,

6- Kalemin cilfesini (açılan kısmını) ne uzun nede kısa, mutedil bir boyda yap,

7- Kalemin şahmesini (iç cidarını) de orta yap; ne çok etli ne de ince olmasın,

8- Mürekkebin her iki taraftan aynı ölçüde akabilmesi için, kalemin şakkını (yarılmasını) ortadan yap,

9- Ne yaptığının bilincinde olan bir tabibin işini sağlam tutması gibi sen de bütün bunları sapasağlam yaptığında;

10- Bütün gücünü katt-ı kaleme (kalemin ucunu kesmeye) ver. Çünkü -bu sanatta- katt-ı kalemi bilmek önemlidir.

11- Kalem açmanın inceliklerini açıklaman hususunda fazla arzulu olma. Çünkü bu mevzuda bende son derece cimriyimdir.

12- Fakat bu meselede söyleyeceğim söz; katt-ı kalem ne çok eğri ne de çok düz olmalıdır.

13- Bütün gayretini katt-ı kaleme ver. Geçmişteki tecrübelerden faydalanarak bunu başarabilirsin.

14-İs'ten yapılmış mürekkebine lika (ham ipek) koy sonra sirke veya koruk (ham) üzümün suyu ile ıslah et.

15- Renkli mürekkep yapmak için siyah mürekkebe aşı boya (kırmızı), sarı zırnıh ve kâfûr ilave et.

16- Mürekkep, kıvamını bulunca bütün gücünle temiz yumuşak ve yazıya elverişli bir kâğıt bulma gayretine gir.

17- Kalem ucunu kestikten sonra tüy ve sicimlerden temizlenmesi için kalemi balçığa göm.

18- Sonra üstadın yazısına bak; meşk'e devam et; kendini zorla, sıkıntılara katlan. Çünkü sabırla maksada ulaşılır.

19- Yazıya ilk önce levhada başla. Çünkü mâhir ve zeki insanlar böyle başlamıştır.

20- Sonra oturarak dizinin üzerinde kağıda yazmaya geç. Çok meşk yapmak için paçaları sıva; bu işin peşini bırakma!

21- Korku ve bıkkınlık göstermeden azimle ve kararlılıkla yaz. Çünkü her iş cesaretle başılır.

22- Yazıya ilk başladığında yazım iyi ve güzel değil diye asla mahçup olma.

23- Bu iş zordur. Fakat zamanla kolaylaşır. Çünkü her zorluğu bir kolaylık izler.

24- Bu hususta istediğin noktaya geldiğinde -zahmetime değdi diyerek- neşelenerek sevinirsin.

25- O halde arzu ve isteğine ulaştığında Allâhu Teâla'ya şükret. Ve O'nun rızasına uy! Zira Cenâb-ı Allâh şükreden kullarını sever.

26- Kendini dünyada iyilikle anılmanı sağlayacak güzel ve hayırlı şeyler yazmaya teşvik et; dünya menfaati için Allahu Teâla'nın sevmediği şeyleri yazma.

27- Zira, yarın kıyamette kişinin amel defteri sunulduğunda herkes yaptığıın karşılığını bulacaktır.

KAYNAKLAR

- Âbdulkadir es-Saydâvî. Veddâhetü'l-Usûl fi'l-Hat nşr. Hilâl Nâci, el-Mevrid, sayı, IV (1986).

- Afif el-Behnesî, Mu'cemü Mustelahâti'l-Hattî'l-'Arabî ve'l-Hattâtîn, Beyrut-1995.

- el-Cevherî, İsmail b.Hammâd. es-Sihâh Tâcü'l-Luga ve Sihâhü'l-'Arabiyye, I-VI, Kahire-1956.

- Habîb Efendi. Hat ve Hattâtân, İstanbul-1305.

- İbn Busays Burhânüddîn b. Ömer ve İbn Vahîd, Şerefüddîn b. Şerif Şerhü'l-Manzûmeti'l-Müstetâbe fi İlmi'l-Kitâbe nşr.Hilâl Nâci, el-Mevrid, sayı, IV (1986).

- İbn Düreyd, Ebû Bekr Muhammed b.el-Hasan. Cemheretü'l-Luga,I-IV, Beyrut-1345.

- İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed. Mukaddime, Beyrut, 1988.

- İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed. Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâü Ebnai'z-Zamân, I-VI, Kahire-1948.

- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b.Mükrim. Lisânü'l-'Arab, I-XV, Beyrut-1968.

- el-Kalkaşendî, Ahmed b. Ali. Suphu'l-A'sâ fi Sinâ'ati'l-İnşâ' I-XIV, Beyrut-1987.

- Kehhâle, Ömer Rıza. Mu'cemül Müellifîn, I-XV, Dımaşk-1961.

- Mustakîmzâde, Süleyman Sa'düddîn. Tuhfe-i Hattâtîn, İstanbul-1928.

- Ünver, Süheyl. el-Hatû'l-Bağdâdî Ali b.Hilâl el-Meşhûr bi'bni'l-Bevvâb, Bağdat-1377.

- Yâkût el-Hamevî. Mu'cemu'l-Üdebâ' nşr. Ferid Rifâi, I-XX, Kahire-1936.

- ez-Zebîdî, Muhammed Murtaza. Hikmetü'l-İşrak İlä Küttâbî'l-Âfâk nşr. Muhammed Talha Bilal, Kahire-1990.

- ez-Zirikli, Hayrettin. el-A'lâm Kâmûsü Terâcim, I-XII, Beyrut-1969.

القصيدة الرائية

- 1 يَا مَنْ يَرُومُ إِجَادَةَ التَّحْرِيرِ وَيُرِيدُ حَسَنَ الْخَطِّ وَالتَّصْوِيرِ
  - 2 إِنْ كَانَ عَزَمَكَ فِي الْكُتَابَةِ مَادَّةً
  - 3 أُنْعِدْ مِنْ الْأَقْلَامِ كُلِّ مَثَقِفٍ
  - 4 وَإِذَا عَزَمْتَ لِبَرِيهِ فَتَوَخَّهْ
  - 5 أَنْظِرْ إِلَى طَرْفِيهِ وَاجْعَلْ بَرِيَهُ
  - 6 وَاجْعَلْ لِحَلْفَتِهِ قِيَامًا عَادِلًا
  - 7 وَكَذَلِكَ شِعْمُهُ إِعْتَسِدٌ تَوَسِّطُهَا
  - 8 وَالشَّقُّ وَسِطُهُ لِيُنْقَسَ حِرُّهُ
  - 9 حَتَّى إِذَا حَكَمْتَ ذَلِكَ كَلِّمَهُ
  - 10 فَاصْرِفْ لِشَأْنِ الْقِطْرِ عَزَمَكَ كَلِّمَهُ
  - 11 لَا تَطْمَعَنَّ فِي أَنْ يُبْرِحَ بِذِكْرِهِ
  - 12 لَكِنَّ جَمَلَةً مَا أَقُولُ بِأَنَّهُ
  - 13 فَأَبْذُلْ لَهُ مِنْكَ اجْتِهَادًا كَافِيًا
  - 14 وَالْأَلِقْ دَوَاتِكَ بِالذُّخَانِ مَدْبُورًا
  - 15 وَأَضِفْ إِلَيْهِ مَغْرَةً قَدْ صَوِّتَ
  - 16 حَتَّى إِذَا خَمَّرْتَهُ بِأَعْيُنِ الْعَدُوِّ إِلَى
  - 17 فَأَكْبِسْهُ بَعْدَ الْقَطْعِ فِي الْمِعْصَارِ كَيْ
  - 18 ثُمَّ اجْعَلِ التَّشْمِيلَ دَابَّةً صَابِرًا
  - 19 إِبْدَأْ بِهِ فِي اللَّوْحِ أَوَّلَ مَسْرَةٍ
  - 20 ثُمَّ انْقَلِبْ لِلدَّرَجِ مُنْتَصِبًا لِسَهْلِهِ
- وَيُرِيدُ حَسَنَ الْخَطِّ وَالتَّصْوِيرِ
فَارْغَبْ إِلَى مَوْلَاكَ فِي التَّيْبِيرِ
صَلِّ بِصِيغَةِ مِبَاغَةِ التَّخْبِيرِ
عِنْدَ الْقِيَاسِ بِأَسْطِ التَّخْدِيرِ
مِنْ حَانِبِ التَّدْقِيقِ وَالتَّخْصِيرِ
يَخْلُصُ مِنَ التَّطْوِيلِ وَالتَّخْصِيرِ
لِتَكُونَ بَيْنَ النَّقْصِ وَالتَّوْفِيرِ
مِنْ جَانِبَيْهِ مُشَاكِلَ التَّقْدِيرِ
إِحْكَامَ طَبِّ بِالْمِرَادِ خَيْرِ
فَالْقَطْرُ فِيهِ جَمَلَةٌ لِتَدْبِيرِ
إِنِّي أُضِنُّ بِسَرِّهِ الْمَسْتَوْرِ
مَابِينَ تَحْرِيفِ إِلَى تَدْوِيرِ
فَعَسَاكَ تَطْفَرُ مِنْكَ بِالْمَأْثُورِ
بِالْخَلِّ أَوْ بِالْحِصْرِ الْمَعْصُورِ
سَمِ اصْفَرَّ الزَّرْنِيخُ وَالتَّكَافُورِ
وَرَقِي النَّقْصِ النَّعَامِ الْمَغْبُورِ
بِشَأْنِ عَنِ التَّشْعِيثِ وَالتَّغْيِيرِ
مَا دَرَكَا الْمَأْمُولَ يَثُلُ صَبُورِ
فَكَذَلِكَ فَعْمَلُ الْمَاجِدِ النَّحْرِيرِ
عَزَمَكَ تَجِدُّهُ مِنْ التَّشْمِيرِ

- 21 وَاِسْطِ يَمِينِكَ بِالْكَتَابَةِ مُقَدِّمًا
مَا ادْرَكَ الْعَطْلُوبَ مِثْلَ حَبُورِ
- 22 لَا تَجْلِسَنَّ مِنَ الرَّدْمِ تَخَطُّهُ
فِي أَوَّلِ التَّمْثِيلِ وَالتَّصْوِيرِ
- 23 وَالْأَمْرُ يُصْعَبُ شَيْئًا يَرْجَعُ تَيْئًا
وَلَرُبَّ سَهْلٍ جَاءَ بَعْدَ عَيْرِ
- 24 فَإِذَا بَلَغْتَ مَنْكَ فَيَطْرُقُ رَمْتَهُ
وَعَدْوَتَ حِلْفِ مَسْرَةٍ وَحُبُورِ
- 25 وَاشْكُرْ الْهَكَ وَاتَّبِعْ رِضْوَانَهُ
إِنَّ إِلَاهَهُ يُحِبُّ كُلَّ شُكُورِ
- 26 وَارْتَبِّ لِنَفْسِكَ أَنْ تَخْطُبَنَا بِهَا
خَيْرًا تَخْلِفُهُ بَدَارِ غُرُورِ
- 27 فَجَمِيعُ فِعْلِ الْمَرْأَةِ يَلْقَاهُ غَدَاً
عِنْدَ التَّقَاتِ كِتَابَهُ الْمَنْشُورِ